

עומקא דפרשה

- הנכרי האסור בלא תחנם
- שער הציון
- מלחמתה של תורה

- לא תחנם בשכירות
- לא תחנם במעשה דרשב"י
- לא תחנם והיתר מכירה

פר' ואתחנן - בענין לא תחנם

בס"ד ערב ש"ק ט"ז מנחם-אב תשע"ב

לא תחנם בשכירות לזמן

הרב ישראל ורשנר

אסור למכור לגוי קרקע בא"י שנאמר לא תחנם ודרשו חז"ל [ע"ז כ.] לא תתן להם חניה בקרקע ונפסק ברמב"ם ושו"ע יור"ד סי' קנ"א ס"ח. ומבואר בגמ' דכל האיסור הוא רק במכירה אבל בשכירות ליכא איסור לא תחנם. ולכאורה הטעם דליכא איסור לא תחנם בשכירות כיון דקיי"ל [ע"ז טו.] דשכירות לאו כמכר דמי ולכן לא נקרא קנוי לגוי. וצ"ע, דלפי מה שכתב הר"ש ונפסק להלכה, בשו"ע חו"מ ריש סי' ש"ב ועוד, דשכירות לזמן קצוב, כגון לשנה, דינו כמכר, ולכן אפי' נפל הבית של השוכר אינו יכול להוציאו. וכן מצינו בש"ך יור"ד קנ"א יז' בשם הר"ש סופ"ק דע"ז, דאם מנהג המדינה בנפל הבית של השוכר דאינו יכול להוציא את המשכיר [וה"ה ע"פ הסכם חוזה]. דין שכירות כמכר [ולכן מתיר שם הר"ש להשכיר דירה לגוי אע"פ שהגוי מכניס ע"ז לביתו כיון דהוה כמכר ולא נקרא בית של הישראל, דהוה כמכר אפי' לקולא]. ולפי"ז צ"ע, דבזמנינו רבים משכירים דירות עם חוזה לזמן קצוב, למי שאינו שומר תום [חילוני] ודינם כמומר, ומפורש במג"א סי' קפ"א א' דגם למומר איכא איסור לא תחנם. ולפמש"כ דשכירות לזמן כמכר, ולכאורה יאה אסור משום לא תחנם. ודוחק לומר דלא תחנם אינו אסור אלא מכירה לעולם, דמנלן לחדש כן [וע' באחרונים לענין מתנה ע"מ להחזיר]. וצ"ע למעשה.

לא תחנם במעשה דרשב"י

הרב יהוקאל סנדוויסקי

במס' שבת לג': איתא: פתח ר' יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו (-רומי). תקנו שווקים, תקנו גשרים, תיקנו מרחצאות. ר' יוסי שתק. נענה רשב"י ואמר כל מה שתיקנו לא תיקנו אלא לצורך עצמן... ע"ש.

והקשה השפ"א כיצד ר' יהודה שבחם הלא כתוב לא תחנם ודרשינן לא תתן להם חן? ותירץ: דגם הוא אמרו בלשון תמיהה. ועיקר תירוצו לא משתמע כ"כ בלשון הגמרא שאמר "כמה נאים מעשיהן של אומה זו", ואין נראה לשון זה כתמיהה. ויתכן לפרש דכוונתו היא דאמנם באמת הם עושים מעשים כאלו נאים, [לפי הנראה לעינינו], ותמה, כיצד יתכן שהם עושים מעשים כאלו נאים, הלא הם אומה אכזרית ורשעה שאינם חושבים על טובת זולתם, ובדאי לא על טובת כלל ישראל. וע"ז ענה רשב"י דכל מטרתם היא רק לצורך עצמם. אולם לפ"ז נמצא דכשיהודה בן גרים סיפר את הדבר הוא לא סיפר את התמיהה שהיתה לר' יהודה אלא אמר את הדברים כהויתן.

הגר"א ביאר באופן אחר: דאמר מוטב לדור תחת אומה זו ולא תחת אומה אחרת, וכדאיתא בשבת יא. "תחת נכרי ולא תחת חבר". ורשב"י סבר דאפ"ה אסור לשבחם.

וראה עוד במהרש"א כאן שביאר את המשא ומתן שלהם.

איסור לא תחנם לענין היתר מכירה

הרב צבי גלנין

הנה בעיקר איסור לא תחנם איתא בחזו"א (שביעית סימן כד אות א ד"ה ומבואר בגמ') שגדר הדבר הוא משום מצוות ביעור ע"ז מארצנו, ולפי"ז כתב שאין הדבר תלוי בקדושת הארץ אלא בעצם מקום ישיבת ישראל, ויעו"ש דמוכח מהרמב"ם פ"י מע"ז ה"ג שכתב בזה"ל: ומוותר למכור להם בתים ושדות בחו"ל מפני שאינה ארצנו, עכ"ל. וכתב ע"ז בחזו"א שם בזה"ל: ואילו הדבר תלוי בקדושת הארץ ל"ש למיהב טעמא על היתר חו"ל, עכ"ל. ומבואר מדבריו דמעיך הדין הי' ראוי לאסור גם בחו"ל משום ביעור הע"ז אלא שנאמר זה רק על ארצנו, ובביאור הדבר כתב דהוא משום שא"א להזהיר בכל העולם.

אכן זה דלא כהמנ"ח שכתב במצוה צד אות ד בזה"ל: ודוקא מה שהוא ארץ ישראל המקודשת, או בכיבוש שני במה שכבש עזרא, כי מה שלא החזיקו עולי גולה אינו קדוש, כמו שכתבנו כמה פעמים. ונראה אם ידונו תקיפה אף כשארץ ישראל בחורבנה נוהג לאו זה, עכ"ל. והרי לנו שסובר דאיסור חניית קרקע לגוי היא מגוף דיני קדושת הארץ, ולכן במקום שאין קדושה א"י שייך.

ויעו"ש עוד בשו"ת הר צבי יור"ד סימן קכג שנחלק עם החזו"א אם יש איסור ע"י קנין בארץ ללא ישיבה, דשיטת החזו"א דיש איסור גם ע"י קנין לבד בלא ישיבה, ולפי"ז המכירה בטילה דאי עביד לא מהני, אבל ביה"ר צבי כתב דהאיסור דלא תחנם אינו הקנין אלא עצם הישיבה, ודלא כהחזו"א, ויעו"ש שהביא כן בשם היתורת חסד' להגאון רש"ז מלובלין דל"ש אי עביד לא מהני בלא תחנם ודלא כהחזו"א, וסברתו היא דכיון דגם אי הקנין לא מהני א"י מועיל לבטל העבירה כל עוד הגוי יושב בקרקע א"כ גם עצם הקנין אינו מתבטל, דכל דין אעל"מ הרי"ז רק אם מחמת האעל"מ תבטל העבירה, אבל הכא דאין העבירה מתבטלת ע"י האעל"מ לא אמרינן אעל"מ.

שו"ר בס' דברות משה (סי' כו הערה צב) שכתב בזה"ל: "לכאורה לא מובן לאיזה צורך דברו אבות העולם ר' יהודה ור' יוסי ור"ש אודות הרומיים ולא היה להם לדבר לא שבח לוא גנאי. ואף שאפשר שאיסור לא תחנם דדריש לא תתן להם חן ליכא על מלכיות אלא על יחידים, שהרי לא הוזכר בגמ' ע"ז דף כ' אלא על יחידים, וכן ברמב"ם פ"י מע"ז ה"ד, ובש"ע יו"ד קנא-יד לא הוזכרו אלא יחידים וכ"ש שלהמלכויות שאנו שרויין בתוכם שמחוייבין לקיים מצוות המלכות ודאי ליכא איסור, אבל צורך לדבר הא ליכא, וגם אם אינו נוגע הדבר לאיזו דין דרך ארץ למה פליג ע"ז ר"ש, והיה לו לחשוש כמו שחשש בן בוטא שלא רצה לקלל את הורדוס בב"ב דף ד' אף בביתו מטעם כי עוף השממים יוליך את הקול. ובשלמא כשנוגע לאיזה דבר לא רצה לשתוק שלא יטעו לומר שמודה לר' יהודה בשביל חשש רחוק, וכ"ש לשיטת היש"ש ב"ק פ"ד סי' ט' דאסור לשנות ד"ת אף בשביל סכנה, אבל כשאינו נוגע לשום דבר ודאי היה לו לחשוש אף לחשש רחוק טובא.

וצ"ל שהנידון היה אם יש חיוב להכיר טובה לנכרים העושים דברים טובים שלא לשמן. שודאי אף ר' יהודה ידע דעושין שלא לשמן כדאיתא בריש ע"ז דלעת"ל ישיב להם הקב"ה ממש כדברי ר"ש, ולא שייך שלא ידע זה ר' יהודה. אבל מ"מ סובר ר' יהודה דכיון דהם דברים טובים גם לישראל וללומדי תורה יש להכיר להם טובה, ואין נוגע לנו כלל איך היתה עשייתן אם לשמה או שלא לשמה, דזה נוגע רק לענין שכרן עתה ולעתיד שתלוי זה רק ברצון הקב"ה, לכן שיבח מעשיהם של המלכות רומי שעשו כל הדברים הטובים לכל איש ואיש, אף שעשו שלא לכוונת הטבה לאינשי, דאין הכוונה שלהם נוגע לנו כלל. ור"ש פליג וסובר דכיון שכל מה שתיקנו היה זה לצורך עצמן ליכא חיוב להכיר להם טובה. ואף שלישראל כה"ג שעשה לצורך עצמו ונהנו ממנו אחרים יש ודאי חיוב הכרת טובה גם לר"ש, הוא מטעם דבישראל גם שלא לשמה נחשבה מצוה, אבל בעכו"ם דלא נחשבה מצוה כדאיתא בב"ב דף י' א"צ גם להכיר טובה. עכ"ל, ע"ש.

וראה עוד בס' "במי התורה" למו"ר הגרמ"י בודנהיימר שליט"א בריש הספר מש"כ בזה דברים נפלאים.

הרב מאיר מנדלסון

האיסור של לא תחנם, חל על גוים ולא על גר תושב, שקיבל עליו ז' מצוות בני נח, (עי' שו"ע חו"מ רמט, ב, ובסמ"ע שם), והטעם כי בגר תושב מצוה להחיותו, וכתוב לגר אשר בשעריך תתנו, והיינו אם אין לו משלו מצוה להחיותו.

הגמ' (עו"ז כ) דורשת מהפסוק לא תחנם ג' דרשות א) לא תתן להם חניה בקרקע. ב) לא תתן להם חן ג) לא תתן להם מתנת חנם ד) לפי התרגום לא תרחם עליהן, וכן ברמב"ם (ל"ת נ) והחינוך (תכו) שלא נחמול על עובדי ע"ז. וכ' המנ"ח דלא הוי לאו שבכללות (לאו א' שכולל הרבה איסורים שאין לוקים עליו) אע"פ שג' דברים נלמדים מלאו זה דהכל א' כמו לאו דמלאכת יו"ט.

השאלה על מי חל האיסור של לא תחנם אם על ז' אומות, או שאר גוים, ע"י תוס' (שם ד"ה דאמר) שהאיסור הוא לכל הגוים, ואפי' הפסוק לא תחנם נאמר בפרשה של ז' אומות, אפ"ה האיסור של מתנת חנם, ונתינת חן, וחנייה בקרקע אין שום טעם לחלק בין שאר עכו"ם לז' עממים. וכן לומד האשכול (הל' ע"ז מו) שלא לחנם נאמר על כל האומות, שהרי בז' אומות נאמר "החרם תחרים אותם" אם ישארו בא"י, וא"כ למה הזהיר שלא ליתן להם חניה בקרקע, ולא ליתן להם מתנת חנם, הרי בא"י מצוה אפי' להמיתם, א"ו שלא תחנם נאמר על שאר האומות, ע"כ. וכן לומר הרמב"ם (ל"ת נ, נ"א) שלא נחמול על עובדי ע"ז, ושלא להושיב עובדי ע"ז בארצנו.

מהראב"ד (פ"י מע"ז ה"ו) משמע שהאיסור הוא רק על ז' אומות [ממה שהביא הרמב"ם, בזמן שישראל תקיפה אל אומה"ע אסור לנו להניח גוי עובד ע"ז בינינו אפי' ארעי עד שיקבל ז' מצוות שנא' (שמות כג) לא ישבו בארצך, וע"ז כ' הראב"ד מש"כ אפי' יושב ארעי, לא מצאנו ולא שמענו מעולם, והפסוק שמביא הוא בז' אומות. למעשה החזו"א (שביעית כד, א) לומד שהמחל זה בין הרמב"ם לראב"ד הוא על חיוב גירוש מא"י שלפי הרמב"ם כל עכו"ם, ולפי הראב"ד רק ז' אומות, אבל לא תחנם לכ"ע עובדים בכל האומות] וכן לומד הסמ"ג (ל' מ"ח) וז"ל ועיקר פשוטו לא תרחם עליהם אלא תהרגם, ומדבר בז' האומות האמורי והכנעני וגו', ע"כ. הרבינו יונה בשע"ת (ג, נז) היה גרסאות שלא תחנם לז' עממין, וזה היה תיקון הצנזור, ובמהדורות הראשונות ליתא, רק כתיב גוי. לפי הכ"מ, הרמב"ם לומד לאו דוקא בז' אומות דכיון דטעמא משום "פן יחטיאו אותך ל"י מז' אומות ילפינן לשאר אומות דג"כ שייך פן יחטיאו.

יתכן שהרמב"ם מסכים לתוס' שלא צריך ז' אומות, עכ"ז יש חילוק, שלפי תוס' האיסור הוא בכל הגוים, אפי' לא עובדי ע"ז. משא"כ להרמב"ם (בסה"מ שם וגם פ"י בע"ז) דוקא אם הם עובדי ע"ז. וכן משמע מהמאירי (ע"ז כ) כבר ידעת כמה החמירה תורה להרחיק עובדי אלילים מארצנו... לא תחנם, הא כל שהוא מן האומות הגדורות בדרכי הדתות ושמדות באלקות אין ספק שאף כשאין מכירו מותר וראוי, וכבר אמר שולח אדם ורק לנכרי, עכ"ל. לפי"ז האיסור דוקא בעובד ע"ז, וכן לומד הסמ"ק (קל"ה) שלא לחון על עובדי כוכבים ואלילים. וכן בשו"ת הרשב"א (א, ח) שואל על הגמ' שולח ירך לנכרי, איך יתישב עם אסור לתת מתנת חנם, וא' מהתירושים בגוי שאינו עובד ע"ז עיי"ש.

אולם הב"י (חו"מ רמט, ב) סובר שעובר על כל גוי, כי הטור כ' האיסור מתנת חנם לעובדי ע"ז וע"ז חולק הב"י לאו לאפוקי ישמעאל [שלא עובד ע"ז] אלא לאפוקי תושב שמצוה להחיותו, ע"כ. וא"כ עובר על כל גוי כתוס' אפי' ישמעאלים שלא קיבלו ז' מצות [ודלא כמ"ש הכ"מ (פ"י דע"ז ה"ב) שמדברי הרמב"ם שהזכיר בכל זה עובד ע"ז, משמע שאם אינו עובד ע"ז מותר לרפאתו בשכר ולהעלותו בשכר א"כ לפי הדיוק הזה בהרמב"ם אם הגוי לא עובד ע"ז אין האיסור של לא תחנם] וכן מביא הש"ך (יו"ד קנ"א, יח) הב"י, ומסיים ופשוט הוא. ולפי הב"ח (חו"מ שם) עיקר הנוסח בהטור היה גוי במקום עובד כוכבים עיי"ש. וכן לומד הסמ"ע (חו"מ שם סק"ב) שבגר תושב מצוה להחיותו משא"כ בעכו"ם שאינו מקבל עליו ז' מצוות בני נח אף שאינו עובד עכו"ם דוקא במכירה ולא במתנה. וכן סובר החזו"א (שם כד, ג) אם הגוי יש דעות כוזבות ומשועבד לדעותיו אף שאין בהן ע"ז ממש הוא באיסור עיי"ש, משמע שכל גוי יהיה באיסור זה.

וראיתי ח"י גדול מס' מזבח אדמה (ה"ד ב"ד"ת קנ"א כ"ב) במה שראינו שכמה גדולי ישראל מוכרי חצירות לנכרי בא"י עיי"ש שהוכיח דכל איסור זה בנכרים שבזמניהם שעובדי ע"ז, משא"כ ישמעאלים שאינם עובדים ע"ז ליכא למיסר, וגם נכרים בזה"ז אינן בקיאים בטיב ע"ז רק מעשה אבותינו בידינו, כי דוקא באיסור דלא תחנם שלא ליתן מתנת חנם שייך גם בישמעאלים, ע"כ. ויל"ע לכא' מהנפ"מ אם הוא עובד ע"ז ובקי בטיב או רק מעשה אבותינו בידינו, אם מחמיר בסעי' י' מחמיר רק להשכיר לאוצר ולא לדירה שמכניס עו"ז, אולי אפשר להגיד כהרמ"א שנוהגים להשכיר אף לדירה שאין נוהגים להכניס עכו"ם, ועי' שך י"ז, עכ"ז הרמ"א התייר רק שכירות ולא מכירה. ועוד קשה אם זה לאו שבכללות, איך יכול לחלק שכל לאו דלא תחנם בסוג נכרי אחרת אם במכירה, כהרמב"ם דוקא בעובדי ע"ז, ואם זה למתנת חנם על כל גוי, וצ"ע. ואולי אפשר לתרץ שכמו שאפשר לחלק לא תחנם במקומות, במכירת קרקע רק בא"י, ומתנת חנם בכל העולם, לפי"ז גם המזבח אדמה מחלק באנשים, מכירת קרקע דוקא לעובדי ע"ז משא"כ מתנת חנם לכל הגוים, ודו"ק.

שמעתי מאבי שליט"א, דבר הלמד דאסור מענינו שבגוי יש לכל תחנם, ע"כ צריך להיות שביחודי הפוך ליתן חן ליהודי אחר. כמו בברכת כהנים יאר ד' פניו... ויחונך, המס"י (הקדמה) מביא הגמ' מה הוא רחום אף אתה רחום, אצלנו הגי' אתה ה"ה רחום, ר"ל לא רק משפה ולחוץ, רק באמת רחום לאחר.

« המשך מעמ' 1 »

ועיי"ש שלפי"ז חידש דהיכא דהקנין של הגוי לא יוסף כח ושום אפשרות להגיע ע"ז לידי ישיבת קבע בארץ יהיה שרי למכור, ולפי"ז בהיתר מכירה שמסודר באופן בטוח שלא יבא לידי ישיבת קבע בקרקע לא אסרה תורה בכה"ג, וזה דלא כהחזו"א שאסור גם קנין גרידא בלא שום אפשרות של ישיבת קרקע, ואשר לפי דבריו אין שום היתר מצד לא תחנם למכור את הקרקע לגוי בשביעית מצד היתר מכירה, ולא עוד אלא שהקנין מתבטל משום דאע"מ וכנ"ל.

ועיי"ש ב"הר צבי" דכן מדקדק גם מדברי הרמב"ם (הל' ע"ז פ"י ה"ד) דז"ל: ומפני מה אין מוכרין להם שנאמר לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע שאם לא יהיה להם קרקע ישיבתו עראי היא, ע"כ. דקשה מה דחקו להרמב"ם לדרוש טעמא דקרא ולא סגי ליה לומר דאסור למכור משום דכתיב לא תחנם, אלא עכ"ל דהרמב"ם בא לומר דלא עצם הקנין הוא האיסור אלא הישיבה של הגוי בקרקע היא האיסור.

הנה שמענו דהאחרונים נחלקו עם החזו"א בתרתי, דלהחזו"א האיסור בעיקרו הי' שייך גם בחו"ל אלא שא"א להזהיר בכל העולם אך עכ"פ נאסרו כל מקומות ישיבת ישראל באר"י וגם במקומות שלא נתקדשו, ועוד דלחזו"א נאסר עצם קנין העכו"ם גם בלא ישיבתו, והאחרונים פליגי ע"ז, וצ"ע בסברות פלוגתתם, דלפי החזו"א כפי שמבאר דיסוד האיסור הוא משום ביעור הע"ז מארצנו הא לכא"ו כ"ז שייך בארץ ובקדושת הארץ שלא תטמא קדושתה, אך בחו"ל מאי שייכא הלא אין שם שום קדושה, ועוד דאי נימא דהאיסור הוא משום ביעור הע"ז א"כ אמאי גם בקנין לבד אסור, הא ל"ש בכה"ג ע"ז כיון דאינו דר בה, וכמ"כ יש להבין לפי ה"הר צבי והיתרת חסד' שנקטו דהאיסור הוא הישיבה ולא הקנין, דלכא"ו לפי דבריהם צ"ל דהאיסור הוא כפשוטו של מקרא 'פן יחטיאו אותך' (שמות כ"ז לג), ולכן ס"ל דזה שייך רק ע"י ישיבת הגוי ולא ע"י קנינו, אמנם לפי"ז אי"ז שייך דווקא לקדושת הארץ אלא בכ"מ שיש ישראל ויש חשש שיחטיאו אותך, וא"כ לפי"ז המנ"ח שס"ל דזהו דין דווקא במקומות שנתקדשו בקדושת הארץ זהו שיטה שלישית, דאינו משום ביעור הע"ז ולא משום שיחטיאו אותך אלא משום הפגם בקדושת הארץ, וצ"ע לעשות כאן ג' שיטות, דבראשונים איתא רק ב' שיטות, ועוד דבעצם הדבר לומר דהאיסור רק משום הפגם שבקדושת א"י הוא קשה לאומרו, דהא חזו"א ברמב"ם כאן דהכל הוא מסברות של יחטיאו אותך, דאל"כ אין לאיסור חנייה שייכות עם איסור נתינת חן ומתנת חנם, וכן הוא להדיא בחינוך שהוב"ד לעיל.

ולכן נראה לבאר בזה בהקדם ביאור שיטת החזו"א, ד"ל דשיטתו היא דאין האיסור משום דיחטיאו אותך לבד אלא האיסור הוא בעצם איסור קיום ע"ז בעולם אשר איסור זה קיים גם בלא שיחטיאו אותך, דמחייבת התורה לא לתת דריסת רגל לעובדי אלילים בעולם משום שעבודתם שנואה לפני המקום ורצון התורה בביעורה, והדרך לבערה הוא ע"י אי נתינת דריסת רגל לעכו"ם, ועכ"פ אין לזה שייכות לאשר יחטיאו אותך, ואפשר דזה רק טעם כללי דהחמירה תורה בכך משום שהיא עבירה חמורה שאם נתפשט אפשר דתחטיא אבל באמת עיקר האיסור שייך בעיקר קיום הע"ז גם אם כעת אין חשש שתחטיא, ולפי"ז מובן מ"ש דהאיסור בעיקרו הי' שייך גם בחו"ל דהא הנתבאר אין לאיסור זה שום שייכות עם קדושת הארץ או ישיבת ישראל בארץ אלא עיקרו הוא ביעור הע"ז מהעולם משו"ה הוא שייך בכל העולם, ורק דא"א לאסור בכל העולם ולכן נאסר רק במקום ישיבת ישראל אך בוודאי דא"ז תלוי בקדושת הארץ, ועוד מובן עפ"י"ז אמאי יש איסור גם בקנין בלא ישיבה, דלפמשת"ל דלא היחטיאו אותך אסור אלא עצם המדרס רגל זהו האיסור א"כ מובן דגם עצם הקנין יש בו מדרס רגל ואסור.

השתא לפי"ז יהיה מובן הנך שיטות דפליגי על החזו"א וס"ל דהאיסור הוא בישיבה ולא בקנין וגם ס"ל דהאיסור הוא תלוי בקדושת הארץ, דלפי"ז י"ל דאינהו פליגי וס"ל דהאיסור הוא כפשטא דקרא משום דלא יחטיאו אותך ולכן בלא קנין אין לאסור, דרק הישיבה עצמה אסורה משום שיתכן לה השפעה על הסביבה ואפשר שתבוא לידי החטאה, אבל קנין בלא אפשרות ישיבה אין בו איסור, ולפי"ז אפשר דגם המנ"ח אזיל בשיטה זו וס"ל דהאיסור הוא משום דיחטיאו אותך ולכן ס"ל דא"ז שייך אלא בארץ שהוא מקום ישיבת ישראל, אבל בחו"ל דממילא אין לישראל לשבת שם לא אסרה תורה.

והנה איתא בספר התרומה (הלכות עכו"ם סימן קמב) דאיסור חניית קרקע הוא מצווה התלויה בארץ, והרי לן להדיא כהמנ"ח דהאיסור הוא תלוי בארץ ולא בחו"ל, דז"ל: והא דאיסור למכור לעכו"ם במחובר לקרקע היינו דווקא בארץ ישראל דהוי מצוה התלויה בארץ, אבל בחוזה לארץ שרי, עכ"ל. והרי לן להדיא דלא כהחזו"א.

האיסור

ארבעה איסורים נאמרו בפס' "לא תחנם" (ואתחנן זב, דדרשי בגמ' ג' דרשות שהוא מלשון חן, חניה וחנים, ואיכא דין ד' של חניה (כדלק). (ועי רבינו בחיי שלמדנו מכאן כמה גדול כח התורה עד שאפי' תיבה אחת מתפרשת לכמה ענינים). וכ' הכפתור ופרח (פ"י) שהוא לאו שבכללות, ולכן אין לוקין עליו. ובשו"ת הרדב"ז (השטות לח"ו ב"א רמז) נסת' אם הוא בגדר הלאו שבכללות, דאיכא למימר מדרבנן הוא ואסמכוה אקרא, ואיכא למימר דאורייתא ומ"מ לוקין רק על האיסור שלא לרחם עליהם, שהוא פשטיה דקרא. (עי לק' בענין חנינה).

אבל החינוך (תכו) כ' שאין לוקין מפני שהוא לאו שאין בו מעשה. וביאר המנ"ח שם דל"ח לאו שבכללות מכיון שכולם ענין אחד.

כ' בטור חו"מ רמט אסור ליתן מתנת חנם לעובד ע"ז, וכ' עלה הב"י דלאו לאפוקי ישמעאלים אלא לאפוקי גר תושב. וכ"פ בשו"ע שם וביו"ד קנא, יא, וכ' הש"ך (יח) דכל נכרי במשמע ואפי' ישמעאל. וכן מבואר בתוס' ע"ז כ. (ד"ה דאמר) שכ' וסתמא דמילתא מיירי בכלל האומות (עפ"י תיקון חסרונות הש"ס). ולכן כל מקום שנזכר בראשונים ובפוס' בענין זה "עובדי ע"ז כל נכרי בכלל". וכ"ז לגבי נתינת חן ומתנה, אך לגבי חנייה בקרקע יתכן שהוא ל"ת נפרד כדלק, וגם לגבי הצלה וריפוי (לק' בענין נתינת חנינה) כ' הכס"מ (פ"י ה"ב) לדקדק מהרמב"ם שאם אינו עובד ע"ז מותר לרפא אותו בשכר וכן להצילו, ויל"ע.

נתינת חן לגוי

בע"ז כ. דבר אחר לא תחנם לא תתן להם חן... מסייע ליה לרב דאמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה גויה זו. והטעם, כ' הרמב"ם "מפני שגורם להידבק עימו וללמוד ממעשיו הרעים".

וגדרי האיסור מבואר בחינוך (תכו) שלא נחמול על עובדי ע"ז ולא ישר בעינינו דבר מהם, כלומר שנרחיק ממשבתנו ולא יעלה על פינו שיהיה במי שהוא עובד ע"ז דבר תועלת, ולא יהיה מעלה חן בעינינו בשום ענין, עד שאמרו רבותינו ז"ל שאסור לומר כמה נאה גוי זה או מה נחמד ונעים הוא, ועל זה נא' לא תחנם, ובה הפ"י ע"ז לא תתן להם חן. ומשמע דס"ל שהוא עיקר האיסור הנאמר כאן. וכ"מ ברש"י בפר' (ז,ב) שפי' פשוטו של מקרא לא תתן להם חן. [ועי במלבי"ם דעפ"י המשך המקראות מתפרש שהוא לגבי חניה בקרקע. ועי הימ"ד].

ולשון הרמב"ם בהל' ע"ז (פ"י ה"ו) וכן אסור לספר בשבחן, ואפילו לומר כמה נאה גוי זה בצורתו, ק"ו שיספר בשבח מעשיו, או שיחבב דבר מדבריהם, שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך. [ועי בכה"מ (ל"ת נ) "שהזהירנו... ומייפות דבר מכל מה שיוחד להם"].

עי' שו"ע או"ח רכה, ראה בריות טובות אפילו גוי או בהמה ואילנות טובות, אומר בא"י אמ"ה שככה לו בעולמו. וציין המג"א שאסור לומר כמה נאה כותי זה. והוא על יסוד הגמ' שם דרשב"ג אמר על עכו"ם נאה מה רבו מעשיך ה', ופי' בגמ' דאודוי הוא דקא מודה. ומבואר דאע"פ שהשבח הוא על הנכרי גופו, מ"מ איסור לא תחנם הוא רק לרחק את הנכרי מירשאל, אבל אכתי הוי בריאה דיש לשבח עליה, [ועי על שור ח"א עמי רצא שהחיוב בזה הוא ריחוק ולא ביטול]. ויל"ע לפ"י באמירת שבח על נכרי בחמתו ומומחיתו. ועי ציץ אליעזר חט"ו סי' מז.

נתינת חנינה

הכפתור ופרח גרס בגמ' גם "לא תחנם - לא תתן להם חנינה" (מלבד חן), וכ"כ המשנת חכמים (הובא במנ"ח תכו, ג ע"ש) שהוא דין רביעי באיסור לא תחנם, שאסור להצילם. ורבינו בחיי (ז,ב) כ' דכל דרשות חז"ל הם "מלבד פשוטו שהוא לשון חנינה כאילו אמר לא תחון אותם". ועי סמ"ג (ל"ת מח) שכ' דעיקר פשוטו לא תרחם עליהם אלא תהרגם, ומדבר בז' אומות. [ולשיטתו הוא מג' דברים שנאמרו בעיקר האיסור: חניה, חן, חנינה, ע"ש].

ומפורש כן ברמב"ם (ע"ז פ"י ה"א) ואסור לרחם עליהם, שנאמר "ולא תחנם". לפיכך אם ראה גוי עובד עבודה זרה אובד או טובע בנהר, לא יעלנו, ראהו לקוח למות, לא יצילנו. אבל לאבדו בידו, או לדוחפו לבור, וכיוצא בזה, אסור מפני שאינו עושה עימונו מלחמה. (עפ"י ע"ז יג. ע"ש).

ועיין בכה"מ (נ) דמשמע דעיקר המצוה שלא לחוס על עובדי ע"ז. וכן פתח החינוך (שם) שלא נחמול על עובדי ע"ז. וכן תרגם אונקלוס "ולא תרחם" וכע"ז בתיב"ע. ועי שו"ת הרדב"ז (שם).

כ' הרמב"ם (ע"ז פ"י ה"ב) שבכלל האיסור לרחם הנלמד מלא תחנם שאסור לרפא אא"כ היה מתיירא מהם (אפי' בלא סכנה). ואינו מצד מתנת חנם אלא מצד הצלה (עי' כס"מ) שענינה חנינה וכנ"ל, ותתיישב בזה הערת המנ"ח (תכו, ע"ש).

מתנת חנם

בגמ' ע"ז כ. לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם. ומבואר בחינוך (תכו) שהוא שורש אחד עם איסור נתינת חן. אמנם הרמב"ם בכה"מ לא הזכיר איסור זה כלל, אלא בהל' ע"ז פ"י ה"ז, ע"ש.

וכ' התוס' (ד"ה ר"י) דלנכרי המכירו מותר לתת, [שהוא כמוכרו לו], ועי"ש בתוס' דגם מתלה עימו בדרך נחשב מכירו. ובפסקי תוס' (כח) הוסיף שכן אנו נוהגין. ונפ' בשו"ע חו"מ רמט, ב. אך הרמב"ם השמיטו.

כ' המג"א בסי' קפט סק"א בשם המט"מ שאסור לברך נכרי משום לא תחנם, [ולכן כשיש נכרי בבית לא יאמר בבהמ"ז כולנו יחד]. ובפשטות הוא מצד שהברכה היא כמתנת חנם. אך הכפתור ופרח (הובא לק') נקט שהוא נתינת חן.

ולכאוי גם ברכת בוקר טוב וכדו' בכלל האיסור לברכו. אכן אי' בברכות יז. על ריב"ז שהיה מקדים שלום לכל אדם ואפי' לנכרי בשוק. וצ"ל שהוא מפני דרכי שלום שאינו מתנת חנם (כדלק). וא"כ בכל אופן של דרכי שלום מותר לברך גוי, והמג"א הרי איירי בשינוי הנוסח בהרחמן דלא שייך בזה דרכ"ש [וה"ה בכל אופן שאינו ניכר מניעת הברכה]. ועי' מתני' גיטין סא. ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום, ושם הרבובא מצד שמטיל ש"ש על הנכרי.

ועי' מג"א שמז' סק"ד שדרך ארץ לומר לעוסק במלאכה תצלח מלאכתך, ואפי' לנכרי. והחילוק משאר ברכה שאסורה, צ"ל כנ"ל דמכיון שדרך ארץ הוא לברך כך, הרי"ז בכלל ההיתר של דרכי שלום דל"ח מתנת חנם.

בשו"ע חו"מ שם כ' דמותר לתת מתנה אם יש בדבר מפני דרכי שלום. ויסודו בתוס' בע"ז עפ"י גיטין סא. דמפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, וכ' התוס' דדרכי שלום אינה מתנת חנם.

ועי' חולין ז. דרפב"י שחלק את הנהר כדי לעוברו, חלק גם לההוא טייעא דלא לימא כך עושים לבני לוויה. וכ' הכפתור ופרח (פ"י) שהותר לחון עליהם באונס, כענין דרפב"י לההוא טייעא, שעשה כן מפני אונס חילול השם.

וכ' שם דה"נ הותר לתת מתנת חנם באונס כדמצינו בע"ז (סה) דרבה שלח קורבנא לבר שישך. וכן לתת חן באונס, כמ"ש בברכות (נח): ראה בריות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו, וזה אפי' בגוי.

חנייה בקרקע

בגמ' ע"ז כ. לא תחנם, לא תתן להם חנייה בקרקע. ופי' הר"ן כלומר לא תתן להם שום קביעות. ועי' חזו"א (שיעית סי' כד, וברמב"ם ע"ז יו) דאינו תלוי בקדושת הארץ, אלא הוא מענין ישוב א"י שתהיה הארץ מיושבת מישראל שהוא גם בגלותו.

ופרטי הדינים שם במשנה ובגמ' כא. [מכירה אסורה מדאורייתא, והשכרה גזירה דרבנן אטו מכירה].

ועי' ברמב"ם בהל' ע"ז (פ"י ה"ד) פרטי הדינים והטעם כ' בה"ה ומפני מה אין מוכרין להן משום שנאמר "ולא תחנם" לא תיתן להן חנייה בקרקע, שאם לא יהיה להן קרקע, ישיבתן עראי היא.

אכן החינוך לא הזכירו כלל כאן, אלא במצוה צ"ד [שלא לשכון עובדי ע"ז בארצנו], וכ' המל"מ בהגהה על החינוך שם דכל הדינים שכ' החינוך שלא למכור לו קרקע וכו', לא נפקי מלאו צ"ד אלא מלא תחנם, ע"ש.

אמנם הרמב"ם בכה"מ מנאם להדיא כב' מצוות, האי ל"ת נ שלא לתת להם חן, ממ"ש לא תחנם. והב' ל"ת נא שלא להושיב עובדי ע"ז בארצנו, ממ"ש לא ישבו בארץ, וסיים שם ובבאור בא לנו הפירוש לא תתן להם חנייה בקרקע. אבל בהל' ע"ז (פ"י ה"ד) כ' שהוא משום שנא' לא תחנם. וכ' החזו"א (שם) דבאמת שני לאוין יש בתורה על נתינת מקום לעכו"ם בארץ, ע"ש.

חנייה בקרקע בזמן הזה

כ' הכפתור ופרח פ"י (מהדו"ח עמ' קצב) ומסתברא שעכשיו שהארץ בחטאינו בידי הישמעאלים ששוכר [=משכיר] אפי' מקום ראוי לדירה לישמעאל שהרי אינו עובד ע"ז שיכניסנה שם... אבל למכור להם בתים או שדות בא"י כלל כלל לא, משום לא תחנם. (לענין דין הישמעאלים אם הם כע"ז עי' ט"ז יו"ד קכד, ודרכ"ת קנח, ב).

ועי' משיב דבר ח"א סי' נו, (תשו' ממרה"ר מרגליות). דאין לומר דהישמעאלים דינם כגר תושב, ואיסור מכירה הוא רק לעובד ע"ז. אלא ודאי שהוא איסור דאורייתא לכל נכרי, [אלא דאם הוא גר תושב מותר, אבל בזה"ז אין שייך אלא בזמן שהיובל נוהג]. ולכן במכירת חמץ אין מוכרים הבית. ועי' חזו"א שביעית סי' כד והר צבי יו"ד סי' קכג.

אך בשם המזבח אדמה הובא דנכרים שאינם עובדי ע"ז (כגון ישמעאלים שבזמננו) שייך בהם רק האיסור של נתינת מתנת חנם, אבל חנייה בקרקע יש להתייר, ולמסק' נקט שהוא ספק. ויתכן רק לשי' הרמב"ם דחנייה ומתנה הם ב' מצוות כמשנ"ל.

מלחמתה של תורה

בקו' **הרב י. כהן** (בגליון ר') שבר"ה יח: אמרי' דשקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינן, ואילו במדרש איכה (פ"א, ל"ט) אי' שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר מחורבן ביהמ"ק.

ובגליון הקודם תירץ **הרב ש. ז.** כהן שליט"א דחז"ל דקדקו שהזכירו פ"א **חורבן בית המקדש** ופ"א הזכירו **שריפת בית אלוקינו** וביאר שסילוק צדיקים יותר קשה מחורבן בית שני, אבל שקול כשריפת בית אלוקינו שזהו בית ראשון, וכיון שהשכינה שרויה אצל הצדיק וכן בבית ראשון היתה השראת השכינה.

והקשה על זה **הרב יצחק ליסיצין** שליט"א דהרי באיכ"ר ילפי' מדכתיב ותרד פלאים ופס' זה מיירי בחורבן בית ראשון. [וציין לשפתי חכמים ברכות נח: שכ' וארז"ל קשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה יותר משריפת בית אלקינן, דהא בשריפת בית אלקינן שפך אפו על עצים ואבנים אבל הנפשות נשתירו, עכ"ל. ולא דק בלישנה דקתני יותר מחורבן ביהמ"ק].

וכעין זה העיר **הרב אורי שחר** שליט"א, שהרי במדרש איכה שם מוכח להדיא שמייירי בבית ראשון. שהרי למדו ענין זה מדכתיב התם "ותרד פלאים" ואילו בסילוק צדיקים כתוב הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וזהו סילוק צדיקים הרי שכתוב בו כמה פלאות. והרי פסוק הנ"ל מתחיל טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה ותרד פלאים אין מנחם לה, ואמרו במדרש שם שטומאתה בשוליה הם הכהנים ששימשו בימי צדקיה שכולם היו ערלים [וכתב העץ יוסף דהכוונה לכהנים הדיוטים, דאילו כהנים גדולים שהיו בבית ראשון היו צדיקים כמבואר בפ"ק דיומא] הרי להדיא שרישא דקרא מיירי ודאי בבית ראשון וא"כ ה"ה סיפא דקרא שהרי הכל ענין אחד. ומלבד זה, דסתמא דקרא מיירי בבית ראשון שע"ז קונן ירמיהו במיוחד, ואמנם יש כמה פסוקים במגילה איכה דכמדומה פירשו חז"ל על חורבן בית שני מ"מ נראה דהכוונה גם על בית שני אבל ודאי מתפרש גם על בית ראשון שע"ז קונן ירמיהו, וגם אם לא נימא הכי מ"מ פסוק דאיירינן ביה הכא ודאי מיירי בבית ראשון וכנ"ל.

ותירץ הרב שחר באופן אחר דאמנם יש להבדיל בין חורבן ביהמ"ק לבין שריפת בית אלוקינו, אלא שהחילוק הוא, דחורבן ביהמ"ק היינו כל מה שחיללו את ביהמ"ק בז' באב ובח' באב ובט' באב כמו שמבואר בגמ' ששלשה ימים קלקלו בביהמ"ק וחלוהו בבזיון נורא, ובתשיעי לעת ערב הציתו בו את האש ומאז והלאה נקרא שריפת בית אלוקינו.

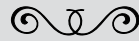
ונראה להוכיח זה, שהרי הפסוק באיכה שם שמלמד שסילוק צדיקים קשה יותר מחורבן ביהמ"ק משמע דמדבר קודם שנשרף ביהמ"ק שהרי כתוב ותרד פלאים דמשמע ירידה מהגדולה אך עדיין לא נשרף וכן בפסוק שלאחריו כתוב ידו פרש צר על כל מחמדיה ואיתא באיכ"ר דאלו עמון ומואב שרצו לבזו את התורה שכתוב בה לא יבוא עמוני ומואבי ע"כ וזה הרי היה לפני השריפה וכן בפסוק שלאחריו כל עמה נאנחים מבקשים לחם מיירי לפני השריפה כדמוכח במדרש שם. וכן בפסוק שלאחריו לא אליכם כל עוברי דרך הביטו וראו אם יש מכוונ כמכאובי מוכח במדרש דמיירי קודם השריפה שהרי אמרו שמשפט ישראל היה ג' שנים ומחצה שצ' נבוכדנצר ולא כמשפט דור המבול י"ב שנה בלבד וכן משפט המצרים ואיוב וגוג ומגוג, וזהו אם יש מכוונ כמכאובי וכנ"ל. ורק בפסוק י"ג כתוב ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה, רק כאן הגיעה השריפה והיינו בט' באב לעת ערב, [ולמעשה מפס' ז' שמתחיל לספר העבר כמ"ש זכרה ירושלים עד פס' י"ג מיירי קודם השריפה].

והנה, המקור שסילוק צדיקים שקול כשריפת בית אלוקינו נלמד בר"ה י"ח ב' מדכתיב צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וגו' והשביעי זה על הריגתו של זכריה, והנה הצום של ט' באב הוקבע על השריפה ולא על החורבן כמו שמבואר בגמ' שלהי תענית דאמר ר' יוחנן שאילו הוא היה מתקן את צום ט' באב היה מתקנו ב' באב שרוב המקדש נשרף ב' באב, אלא שהמתקנים העדיפו לצום ביום שהתחילה השריפה.

ועל מה שתירץ בגליון הקודם הרב **יחזקאל סנדומירסקי** שליט"א דאם הצדיק מת כדרך כל אדם בזמנו, אזי מיתתו שקולה כשריפת ביהמ"ק. אולם אם הצדיק "נסתלק", היינו קודם זמנו, מחמת עוונות הדור, אז הוא יותר.

הקשה **הרב חיים רבינוביץ** שליט"א, שהרי מיתת צדיקים ילפינן שם מגדליה בן אחיקם, שנהרג קודם זמנו.

נושאי הגליונות הבאים

עקב - שבח ארץ ישראל
ראה - זכירת יצי"מ
שופטים - תמים תהיה עם אלקיך

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בדיסק: בתיבות "עומקא דפרשה".
עד יום שלישי בלילה.
אין קבלת כת"י עד להודעה חדשה

להנצחות
ופרסום בגליון:
052-7678393

לקבלת הגליון
בדוא"ל בקביעות,
בכל ערש"ק יש לשלוח
בקשה לכתובת:
gal200@neto.bezeqint.net

לכבוד תחילת המחזור החדש, תפורסם בס"ד רשימת

שיעורי הדף היומי

נא לעדכן (זמן, מקום ומג"ש)

בתא קולי 9141217 או: 052-7678393

לעילוי נשמת
הרב אשר אנשיל
בן הרב שלמה צבי שטרן ז"ל
נלב"ע כ"א בסיון תשע"ב

לקביעת חברותא
9141217
24 שעות ביממה

דרושים חברותות - חדשים:

נושא	מקום	שעה	טלפון
מסכת מכות בעיין			054-7836000
פתוח	מרכז קרית ספר		052-7644586
גמ' נשים/נזיקין בעיין ישיבתי	עדיף ברכפלד		9745638
פתוח	ג.דרומית	2:45-4	9741156
ארבעה אבות בעיין - הכנה לשיעור	עדיף בית תפלה		057-3136926
איזהו נשך. לזמן הבא וגם לביה"ז	עדיף מש"ח / בית אבא		050-4123974
מחפש שיעור דף היומי		6:30	050-4190377
מחפשים שיעור דף היומי לבחור ביש"ק	גבעה צפונית	1-3 או אחרי 9	9740279
קדשים, יסודי	ברכפלד	גם ששי שבת ביה"מ	054-8403599
דף היומי	פתוח		054-3972578
דף היומי והלכות מליחה/בב"ח	קצה"ח/סוף נתי"מ	מ 7:30 כשעתיים	057-3131379
שיעור דף היומי חדש	היכל יצחק	אחה"צ או ערב	057-3101491
רמב"ן על הפרשה	ברכפלד - ישועת דוד	ששי אחרי מנחה גדולה	9745799
נושאים מגוונים	חפציבה	סוף שבוע	052-7683128

לתשומת לב:

כל בקשה לחברותא מתפרסמת לתקופה מוגבלת, לאחר מכן, במידת הצורך יש לעדכן מחדש.